

Jiří Musil pětasedmdesátník

Až sdělíte na některém mezinárodním sociologickém setkání vedle sedícímu zahraničnímu kolegovi, že jste přijel z České republiky, může se Vám snadno přihodit, že následný rozhovor bude zakončen jeho přáním „...and, please, give my regards to Irzi Muzil.“ Skutečně, letošní jubilant univerzitní profesor Jiří Musil, CSc. je pravděpodobně (spolu s Pavlem Machoninem) za hranicemi ČR nejznámějším českým sociologem. Úlohu „ambasadora“ české sociologie, jejího významného pojítka s vnějším světem, plní s širokým intelektuálním rozhledem a s kosmopolitní elegancí úspěšně už po řadu desetiletí. K Musilovu dlouholetému působení ve výzkumném výboru pro urbánní sociologii při Mezinárodní sociologické asociaci a členství v řadě dalších mezinárodních vědeckých společností, ke studijním pobytům a hostujícím profesurám na zahraničních univerzitách, členství v redakčních radách zahraničních časopisů a funkcí konzultanta OSN, UNESCO a dalších institucí přibýlo v letech 2000–2001 i prestižní předsednictví Evropské sociologické asociace.

Není to však zdaleka jediná z rolí, které činí z Jiřího Musila přední osobnost české sociologie druhé poloviny 20. století. Musil je v první řadě zakladatelem a nejvýraznějším představitelem moderní české sociologie města, urbanizace, bydlení a do jisté míry i regionálního rozvoje. Je autorem základních prací, které pomohly tyto sociologické disciplíny u nás konstituovat a zůstávají dodnes, přestože od jejich vydání uplynulo většinou dvacet až třicet let, tím nejlepším, co si lze v češtině o uvedených tématech přečíst a co stále figuruje na seznamech povinné literatury vysokoškolských kursů. Připomeňme jeho *Sociologii soudobého města* (1967), která vyšla také italsky, *Sociologii bydlení* (1971) – byla vydána také maďarsky, *Urbanizaci v socialistických zemích* (1977) – práci, která je více o urbanizaci než o socialistických zemích a vyšla také v USA a v Polsku, a editovanou knihu *Lidé a sídliště* (1985). Po více než patnáctileté přestávce se pak Jiří Musil znovu přihlašuje k sociologii města spoluautorstvím (s Pavlou Horskou a Eduardem Maurem) knihy *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa* (2002). Mezitím ještě v roce 1997 rediguje spolu s Wendelinem Strubeltem publikaci *Räumliche Auswirkungen des Transformationsprozesses in Deutschland und bei den östlichen Nachbarn*. Kromě těchto knih má Jiří Musil na svém kontě řadu knižních kapitol a množství článků o urbánní problematice v odborných časopisech.

Jiří Musil není ovšem jen teoretikem či akademickým interpretem urbánní sociologie a souvisejících témat, ale také sociologem-praktikem, iniciátorem a organizátorem mnoha empirických výzkumů a analýz městské problematiky, autorem či spoluautorem expertíz a doporučení pro urbanisty, architekty, regionální ekonomy a plánovače. Z velkých výzkumných akcí, které vedl či se na nich podílel, připomínáme např. analýzu společenských důsledků urbanizace, komplexní výzkum města Ostravy nebo výzkumy nových obytných souborů (tj. sídlišť). Výsledky těchto prací, jen zčásti publikovaných a většinou zachycených jen ve výzkumných zprávách, posudcích a doporučeních, jsou snad zachovány někde v archivech. Tato k praktickým

aplikacím směřující část Musilovy činnosti, důsledek okolnostmi vynuceného, pětadvacet let trvajícího působení v rezortním aplikovaném výzkumu – ve Výzkumném ústavu výstavby a architektury, kde Musil vedl oddělení sociologie (akademická dráha byla Musilovi až do 80. let z tzv. kádrových důvodů uzavřena), nakonec jeho dílo obohatila. Porozumění pro konkrétní realizační otázky urbanizmu, bytové a regionální politiky, schopnost komunikovat s příslušnými odborníky, zejména s architekty a také s administrátory, propůjčují Musilovu dílu rozměr, který mu mohou závidět mnozí jeho západoevropští kolegové odkázaní na čistě akademickou sféru.

I když sociologická problematika urbanizace, města, bydlení a regionálního vývoje je tematickým okruhem, kde Musilův vědecký příspěvek bude ve výsledné bilanci zřejmě nejvýznamnější, není zdaleka jedinou oblastí jubilantova zájmu. Zejména po roce 1989, kdy odpadla vnější omezení, podniká Jiří Musil tematické exkursy do četných dalších směrů. Dostává se tak zřejmě na zájmy, pro jejichž rozvinutí dosud neměl prostor nebo které byly vyvolány novými příležitostmi. V 90. letech se tak setkáváme s Musilem píšícím o vývoji české společnosti a o procesech vedoucích k rozpadu Československa – připomeňme jím redigovanou knihu *The End of Czechoslovakia* (1995), o liberalismu – společně se Zdeňkem Sudou edituje práci *The Meaning of Liberalism – East and West* (1999), o evropské levici – práce *The European Left after 1989 – West and East* (2000) redigovaná ve spolupráci s týměž spoluautorem, o popperovské otevřené společnosti, o T. G. Masarykovi, o české otázce, o historiografii a sociologii a o dalších tématech. Hluboce je ovlivněn setkáním s Ernestem Gellnerem na půdě Středoevropské univerzity, jehož intelektuální odkaz po Gellnerově smrti rozvíjí.

Musil-vědec byl vždy, pokud mu to okolnosti dovoľovaly, současně také pedagogem i aktivním účastníkem a činitelem odborného života. Po krátkodobých hostujících profesurách na zahraničních univerzitách v období tání před Pražským jarem 1968 a těsně po něm působí od 80. a zejména 90. let na domácích vysokých školách. V letech 1983–1990 jako výzkumný pracovník na Fakultě architektury ČVUT, po roce 1989 přednáší studentům demografie a geografie na Přírodovědecké fakultě Karlovy univerzity, kde posléze získává profesuru, a vyučuje také sociology na Fakultě sociálních věd UK. Z doby Musilovy spolupráce s Fakultou architektury nám zůstala jeho skripta *Sociologie pro architekty a urbanisty*, stále dobře použitelná, bohužel ale už dnes prakticky nedosažitelná. Zajisté významným oceněním Musilovy mezinárodní vědecké prestiže bylo v roce 1992 jmenování prorektorem Středoevropské univerzity – soukromé instituce založené počátkem 90. let filantropem George Sorsemem, a současně jmenování ředitelem Pražské koleje této instituce. Tato škola, která nakonec kvůli několika nešťastným okolnostem Prahu bohužel opustila, aby posléze svou přítomností posílila Budapešť, zůstává až dosud Musilovým hlavním akademickým působištěm. Po převratu přispěl Jiří Musil, ještě před svým odchodem na Středoevropskou univerzitu, ke konstituování obnoveného Sociologického ústavu Akademie věd, jehož byl v letech 1990–1992 prvním ředitelem. Novému pracovišti pomohl svými zkušenostmi a bohatými mezinárodními kontakty udělat první rozhodující kroky.

Pro přežití české urbánní sociologie v obtížných podmínkách 70. a 80. let bylo velmi významné působení sekce sociologie města Čs. sociologické společnosti při ČSAV. Jiří Musil tuto sekci vedl a vytvořil v ní intelektuálně podnětné prostředí, které bylo oázou v dusné atmosféře normalizační doby. Od 90. let působí Musil ve vedení nyní již Masarykovy české sociologické společnosti, několikrát i jako její předseda. Přispívá zde spolu s Petrem Skalníkem k ustavení sekce sociální antropologie, která navazuje na odkaz Ernesta Gellnera. Je také zakládajícím členem Učené společnosti České republiky.

Významný český intelektuál a náš přední sociolog Jiří Musil se narodil roku 1928 v Ostravě. V letech 1947–1952 vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, obory sociologie a filozofie, diplomovou práci předložil na téma „Max Weber a metodologie společenských věd.“ Weberova sociologie se pak pro Musila stává základním referenčním rámcem pohledu na společnost. V kandidátské dizertační práci (1961) se Jiří Musil zabýval sociálně-hygienickou strukturou českých měst a toto téma předznačilo věcné zaměření jeho další vědecké dráhy. O jejích peripetiích, tolik ovlivněných – jako u všech příslušníků generace 20. let minulého století, bouřlivou historií té doby, jsme se už zmínili výše. V osobnosti, osudech a díle Jiřího Musila je sklenut více než padesátiletý oblouk od ještě svobodné poválečné české sociologie (Musil poslouchal přednášky Josefa Krále) až po její obnovu ve zcela jiné éře. Na rozdíl od řady svých vrstevníků zůstal Jiří Musil liberálem a nepodlehnu, a to ani v nadšené poválečné atmosféře konce 40. let, svodům komunistické ideologie a propagandy.

Jiřímu Musilovi, duchem mladému nestorovi naší sociologie, přejeme všechno nejlepší a mnoho sil i elánu do další práce.

Michal Illner